

95 ÉVES LENNE

I.

VIRÁGH ENDRE ORGONAMŰVÉSZ-TANÁR

Horváth Ágnes: Virágh Endre ([Download \(11MB\)](#))

(Vasvár, 1928.III. 23— Budapest, 1999. VIII. 2.)

(Magyar Egyházzene XVII. (2009/2010.) 361-364. oldal)

[GENERÁCIÓK TANÁRA - VIRÁGH ENDRE ORGONAMŰVÉSZ \(17:34\)](#)

Virágh Endre közel 40 esztendeig tanított a miskolci zeneművészeti szakközépiskolában. Emlékére 2017 áprilisában jubileumi orgonista találkozót tartottak. Az összeállítással életére, tanári munkásságára emlékezünk.

[VIRÁGH ENDRE: A MISKOLCI ZENEPALOTA ORGONÁJA \(1:00:41\)](#)

Virágh Endre orgonaművész-tanár szemléltetett előadása a miskolci Zenepalota orgonájáról.

II.

ZOLTAI DÉNES ESZTÉTA, FILOZÓFUS, EGYETEMI TANÁR

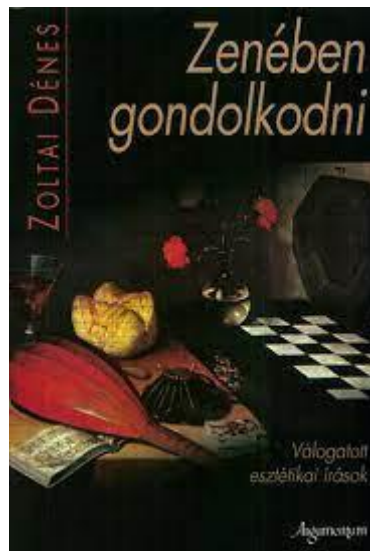
(Gyula, 1928. III. 6. – Budapest, 2008. IX. 21.)

Zoltai Dénes egyetemi tanulmányait 1946 és 1950 között végezte Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán. 1950 és 1953 között aspiráns volt, majd 1953-tól 1958-ig vidéken középiskolai tanári állást vállalt. 1962 és 1988 között az MTA Filozófiai Intézetének munkatársa, majd tudományos igazgatóhelyettese és tudományos tanácsadójaként dolgozott. 1989-től haláláig a Lukács György Alapítvány kuratóriumának alelnöke volt. A filozófiai tudományok kandidátusa (1968), majd doktora (1979) és Erkel Ferenc-díjas (1981).

1972-ben az ELTE Esztétika Tanszékének docense lett, majd 1977-ben megkapta egyetemi tanári kinevezését. Ugyanebben az évben tanszékvezető is lett, mely tisztséget 1979-ig viselt. Az egyetemre 1988-ban tért vissza, majd 1998-tól haláláig professzor emeritus.

2005-ben Eötvös József-koszorú elismerésben részesült. 2008-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével tüntették ki. Ugyanebben az évben hunyt el nyolcvanévesen. (Wikipédia)

Főbb publikációi

- A zeneesztétika története I. Éthosz és affektus 1969 (harmadik kiadása 2000-ben németül, oroszul, és szlovákul is megjelent)
- *Esztétikai kislexikon*. Főszerk.: Szigeti József. Budapest: Kossuth. 1969.
- A modern zene emberképe (1969)
- Az esztétika rövid története. 1972 (harmadik kiadása 2001-ben jelent meg)
- Bartók nem alkuszik (tanulmánykötet, 1976)

- Egy írástudó visszatér – Lukács György 1945 utáni munkásságáról (1985)

HORVÁTH KLÁRA
ZENE ÉS KÖZÖNSÉGE¹
(Beszélgetés Zoltai Dénessel)

— ...ezek eretnek nyilatkozatok, úgy tekintse őket!

— *Azt hiszem minden rendhagyó, vagy ahogy ön mondta, eretnek gondolatot örömmel „olvasnak” az olvasók. Izgalmas, hátborzongató, vagy éppen kétes élvezet mások eretnoksége! Én legalább is így tapasztaltam.*

— Azt hiszem, igaza van. De ne haragudjon, hogyan is szólt a kérdés? Ha mondaná még egyszer, elég csak a végszót...

— *Természetesen. A kérdésem ez volt: ön szerint milyen a modern ember zeneképe?*

— Manipulált? Talán ...?

— ?

— Várjon! Mindjárt mondom tovább. Ha végig tekintjük a történelmet, a kezdetektől egészen az iparosodás, a technicizálódás, a tudomány robbanásszerű fejlődéséig, tehát a XIX. századig, mit tapasztalunk? Azt, hogy az emberek mindennapjaiban a szép – ha tetszik esztétikum – ott volt természetes, egészen magától értetődő formában. Természetes formában azért, mert maga a munka hordozott olyan alkotó jelleget, amely a kezdettől – a semmiből – jutott a végcél, a produktum „asztalra tételéig” és ezt a munkafolyamatot a maga totalitásában az egyes ember (és ez a döntő!) járta végig újra és újra a maga hétköznapijai közepette. És ezek a hétköznapiok világosan körülhatárolt, kisebb közösségekben zajlottak.

De nem akarok itt beleveszni általános elméleti fejtegetésekbe, csak még annyit: a munkamegosztás egyre gyorsuló folyamata nagyfokú elidegenedéshez vezet. Az ember önmagától való elidegenedéséhez. Az ember, mint tevékeny, alkotó készség (személyiség) bázis nélkül elcsökevényesedik, mechanikus gesztusokká, cselekvésekké redukálódik és így könnyű zsákmányává válik mindenfajta manipulációnak. Biztosan ismeri ennek a latin szónak a pontos jelentését: mesterkedés, fondorlat, gyanús tevékenység.

---

¹ Első megjelenés: Parlando 1974/9.

— *Tehát a modern ember zeneképe „gyanús”!*

— *Vigyázzon! Nem gyanús, hanem gyanúsán irányított.*

— *Persze! És teljesen világos az is amit ez a szó mint „világjelenség” takar. De itt álljunk meg egy kicsit, kérem, hagyjuk el az általánosságok síkját. A magyar zenekultúra, a zeneoktatás, az oktatási forma stb. ... világviszonylatban úgy él a köztudatban, mint egy lendületes fejlődés éppen a nem manipuláltság felé.*

— *Nézze. Amikor ezt hallom, mindig a Pomádé király esete jut az eszembe. „Kérem szépen, tessék becsukni a szemeket, nem kell bámulni, nem kell odanézni, és akkor mindjárt látjuk, hogy a király nem meztelen, a királynak szép új ruhája van ...*

— *Hm. Ne haragudjon, de ha lehet fejtse ki konkrétan mire gondol!*

— *Természetesen nem titok! A Kodály-módszerre. De azt gyorsan ki kell, hogy jelentsem, nem tartozom sem a képrombolók, sem a vakon képimádók táborába.*

— *Nagyon neveletlen leszek, de félbe kell szakítanom. Hallottam egy igaz történetet – én inkább anekdotának mondanám! – el kell mesélnem. Útrakelt valamikor egy magyar zenepedagógus egy csoport magyar diákkal, hogy bemutató tanításokat tartson valahol külföldön. Minden csodálatos volt. A növendékek több szólamban énekeltek nehéz szövegeket, egyből lapról szolmizáltak hibátlanul, dó-t váltottak stb ... a külföldi kollégák bámultak, irigykedtek. Teljes volt a siker. Mikor búcsúzásra került a sor, az egyik ottani fiatal tanár a következőket mondta. „Nagyon érdekes és hasznos volt, amit itt hallottunk, sokat tanultunk belőle, de ... nálunk és személy szerint nekem nagy gondot okoz a XX. sz-i és főleg a mai kortárs zene tanítása. Nem tudom önök tudnának nekünk valamit erről mondani?” A magyar pedagógus egészen zavarba jött, de a küldöttség tulajdonképpeni fő-fő vezetője – szintén zenész – lakonikus tömörséggel, szinte csodálkozva, hogy egyáltalán ilyen kérdés lehetséges, kijelentette – de kérem, nálunk ez egyáltalán nem probléma.*

— *Kicsit gonosz a történet nem gondolja? És nem is ez az igazság, legalábbis nem ez és nem így.*

— *Tudom, tisztában vagyok vele, de mondtam, hogy csupán anekdotának szántam. De kérem – elnézést, hogy félbeszakítottam – folytassa.*

— *Nem ez, vagyis nem így van ezzel az igazsággal — ugye ezt mondtam. De akkor? ... Nos! Meddig is jutottunk a beszélgetésben? Maga megkérdezte rögtön az elején, milyen a modern ember zeneképe, amiről én igen keveset mondtam, éppen, hogy csak érintettem egy nagyon bonyolult ösztársadalmi problémát. Aztán hogy gyakorlatibb vizekre evezhessünk, jött a magyar zeneoktatás. Hát*

igen. Tulajdonképpen ez a két kérdés nagyon is összefügg. Kodály annak idején egy csodálatos nevelési programot hirdetett meg és minden emberi, szellemi erejével küzdött a megvalósításáért. Felszámolni a zenei analfabétizmust, mégpedig az időközben felkutatott, felszínre hozott gazdag népzenei kincsünk segítségével. Megvolt az eszköz, a cél, vagyis a módszeralkotáshoz szükséges kellékek és természetesen a kodályi világkép – ideológia – amely nélkül semmilyen módszer megteremtése nem lehetséges (habár némely pozitivista filozófus ezt tagadja.) És itt kellene alkotó módon megvizsgálni, s ha kell revízió alá venni a Kodály módszert. Ugyanis Kodálynál nem volt egységes ez a világkép. Mély demokratizmusa egy illúzióval párosult. Illúzióval arról, hogy az osztálytársadalmi elidegenedettséget művészeti (zenei) eszközökkel le lehet győzni, egy éneklő ifjúságon keresztül (melyet kétségkívül „tisztá forrásokból táplálunk”) olyan bázist hozhatunk létre, mely természetes módon megéri a nemes zene befogadására. Nem tudom mennyire érthető?

—*Gondolom, mindazok az eszközök, módok, melyek – éppen a kodályi mély demokratizmusból adódóan – hivatva lettek volna egy egész nemzet kultúrájának, méghozzá a nagy tömeg zenei kultúrájának megteremtésére, valahol nem bizonyultak eléggé hatékonyak.*

— Méghozzá azért, mert a társadalom valós szemlélete bizonyos illuzórikus elképzeléseken keresztül valósult csak meg. Kodály elindított egy csodálatos valamit, ami igazi célját csak újfajta, aktív emberi közösségek formálódása közben fejthette volna ki, a maga extenzitálásában. A társadalmi haladás reális irányvonala közepette majdhogynem szükségszerűen jutott el a mai megcsontosodott állapotába. Azt hiszem úgy jártunk övele is mint Marx-szal „szokás”! Citáljuk, követjük, csak éppen nem értjük (a lényeget nem értjük).

A Kodály-módszer technikai részének állandó változása, megújítása, (a változó társadalmi helyzetet is figyelembevéve) lenne szükséges. Vitatkoztunk – mert vita az nálunk mindig van! – de mintha nem ásnánk elég mélyre, nem vizsgálnánk elég alaposan azokat a társadalmi formációkat, amelyen belül módszereinket sikeresen alkalmazni szeretnénk. Bizony a kodályi szellemet kellene elsősorban magunkévá tenni. A folyton munkálkodó, a nemes zene ügyéért mindig áldozatokra képes, magát nem kímélő művész-pedagógus célratörését, a mindig megújulni tudó embert kellene benne követni, „módszerré” tenni.

— *Nem tudom hogyan is kérdezzek tovább. Egy csomó kérdés sorakozott bennem így: egy, kettő, három, négy stb. és a beszélgetés folyamán mind*

túlságosan jelentéktelenné vált. Marad mégis és újra csak egyetlen kérdésem, ön ezek után hogyan látja a zene és közönség viszonyát?

— Én egyáltalán nem látok viszonyt! Ez nem csak egy szellemes ríposzt részemről, folytatom tovább. Már az elején – ha jól emlékszem – a zenei manipuláltság kapcsán erre a kérdésre is válasz született részben. Mert végtére a viszony valamilyen harmonikus kölcsönösséget feltételez. Jelen pillanatban azonban egyrészt van tömegkommunikációs eszközökkel jól ellátott szolgáltató apparátusunk, amely gyakran a könnyű ellenállás irányában halad, másrészt pedig ott a passzív befogadó, a fogyasztó.

— *Ennyire sivár és egyszerű a képlet?*

— Nem! Csak sarkítottan fogalmaztam, hogy világosan kitűnjék, egyelőre semmi okunk a kincstári optimizmusra. Először ki kell mondani a dolgokat. Aztán ha kimondtuk, könnyebben tudunk nekifogni a megváltoztatásukhoz.

— *Igen! Éppen erre szeretnék most rákérdezni. Hogyan? Milyen módon? Hol van a megoldás?*

— Receptet ne kívánjon. Azt én nem tudok adni.

— *Nem, egyáltalán nem, ennyire nem vagyok naiv és gondolom az olvasó sem, hogy egyszerű, bemagolható receptre várjon. Nem. De valami irányt, amerről el lehet indulni ...*

— Sajnos még ez sem könnyű. Tulajdonképpen el lehetne intézni ezt a kérdést egyetlen mondattal ... a társadalmi struktúra teljes demokratizálódása ... de ez gyakorlatilag vajmi keveset mond! Félek, csaldódás lesz a Parlando olvasói számára, amit erről a témáról egyáltalán mondani tudok.

— *Azért próbálja meg kérem, jó?*

— A modern ember zeneképe, vagyis a kortárs zene – egyáltalán a zene és a közönség viszonya, – tehát beszélgetésünk központi kérdését nem szabadna csak szűk szakmai, módszertani problémaként kezelni. Szerintem általánosabb össtsadalmi problémáról van itt szó.

— *Igen.*

— Nos! Először néhány közhellyel kell kezdenem. Amikor hozzáfogtunk egy új társadalom megvalósításához, ebbe értelemszerűen beletartozott a tulajdonformák megváltoztatása, plusz a szellemi, kulturális értékek széles, tömegméretű javakká való átalakítása, a régi uralkodó osztályok művelődési monopóliumának megtörése. Itt kapcsolódott be szervesen a kodályi elképzelés és haladt a kulturális forradalom irányába. Aztán egy bizonyos ponton, az

európai és nyugodtan mondhatom világméretű kapcsolódások folytán, a nagyméretű gazdasági fejlődés új irányokat, struktúrákat hozott a kulturális szférában is, és ez az új alap és új felépítmény viszonylagos egyensúlyát felbillentették. Az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése elkerülhetetlen korparancs volt, a kultúraellenes kispolgári haszonelvűség viszont nemcsak, hogy nem szükségszerű kísérőjelensége a reformnak, hanem végső soron ellene dolgozik. És nemcsak a kultúra területén. Mert a reform éppen a szocialista társadalom kialakulásának gyorsítása irányába kell, hogy hasson, szocialista emberi közösségek kialakulása felé. Csakis ilyen közösségek talaján lehetséges egy újfajta tömegkultúrát létrehozni. Amint látja, sokkal összetettebb és nehezebb ez a probléma, semhogy egyetlen kérdésre redukálhatnánk, történetesen a zene és közönség viszonyára.

— *Gondolom, akkor így módosul az egész kérdés-komplexum: közművelődés, esztétikai nevelés, nevelés.*

— Igen! A nevelés! Hogy beszélgetésünkben némi egyensúlyt fenntartsunk az elméleti és gyakorlati fejtegetések között, álljunk meg ennél egy kicsit. Hogy ez a fajta, az előbb említett egyensúlybomlás (alapfelépítmény) valamiféleképpen újra kiegyenlítődjön, óriási szerepet kell majd vállalnia ebben a nevelésnek. (Ez eddig közhely, nem tagadom, és így olvasva, az embernek „mindentől” elmegy a kedve! Micsoda szócséplés mondaná!) De! Az az igazság, sok mindent, ami régóta már szinte „automatikusán” megy, hajlandók vagyunk úgy is kezelni. Gondoljunk vissza a fent mondottakra. Elindítottunk valamikor egy olyan közművelődési folyamatot, melyet – tisztelet egy-két kimagasló kísérletnek – egészen elavult nevelési módszerekkel akartak volna megvalósítani.

— *Ezek szerint duplán sülték el rosszul a dolgok? Egyrészt osztársadalmi méretekben nem egészen oda jutottunk, ahová indultunk, másrészt nevelési koncepcióink sem voltak megfelelőek.*

— Valahogy így. Nézzük csak meg közelebbről. Az oktatás és itt most maradjunk szorosan a mi témánknál – az esztétikai nevelésnél – tulajdonképpen nem áll másból, mint meglévő értékek – amely értékeket mások szentesítettek – szajkózása, bemagolása, legjobb esetben is időrendi besorolása, lexikális adathalmaz. De bővíthetném még, hogy az egész nevelési koncepció alapvetően a konvenciók elfogadására és azok továbbépítésére alapoz – valahol még mindig így kezdődik minden nevelés, hogy ... ne így tedd, vagy így tedd, ne így gondold, vagy így gondold, és pediglen azért így vagy ne így, mert mások – és ez az ok! – előtted nem így vagy így tették, gondolták stb ... Persze most megint nagyon szigorúan és leegyszerűsítve fogalmaztam, mert természetes, hogy a

nevelésnek is rá kell épülnie, a múltból a jelenen át a jövő felé mutató iránya, de alkotó, felismerő, személyiségformáló módon kellene mindennek történnie.

— *Ahogy az ön fejtegetéseit követem, meg kell, hogy állapítsam: a bonyolult is lehet világos és a világos is lehet nagyon nehezen megfogható a gyakorlat számára! Próbálom rendezgetni, talán „segítségként” is egy kicsit az olvasó számára a hallottakat. Valóban egymásra épülő, egymással kapcsolatban álló emberi közösségek létrehozására kellene törekednünk, ezeket a közösségeket viszont csak az egyes ember képes (egyénileg) megalkotni, nem elvi programként jönnek létre. Ennek viszont két alapvető feltétele (eredője) van, amitől egyáltalán „megszülethet”: a társadalmi struktúra és a nevelés radikálisan demokratikus átalakulása.*

— Vigyázzunk a demokratizmus fogalmával! Alkotó és mindig közösségi (nem individuális, és éppen ezért anarchiába fulladó) demokratizmus formálhatja csak az egyént személyiséggé. Befejezésül még annyit: talán nagyon kevés hangzott el, amit „megfoghatnánk” és máris átültethetnének a gyakorlatba az olvasók, de ha csak elgondolkoznak a felvetett problémán és ráébrednek arra, hogy nemcsak egyszerűen „szakmai, technikai” kérdés és probléma egy új, a nemes zenét befogadni képes, értelmes, érzékeny közönség kinevelése, hanem annál sokkal nehezebb az út, – nehéz, mert önmagunk személyiségének állandó revízió alá vevése és állandó továbbfejlesztése is benne foglaltatik, azonkívül állandó kontaktusban maradás a gyakorlati, mindennapi élettel – akkor már nem volt hiábavaló pár perc, amit az olvasásra fordítottak. Mert nézzenek körül! Amíg a mindennapi életben az emberek egymáshoz való viszonyában ott van – mert ott van! – az alá-fölé rendeltség (és ez a szocialista társadalmi viszonyaink mellett is még azért lehetséges, mert sajnos az emberek 80%-ában gyökeresen ott él még mindig ez az érzés), igazgatók-beosztottak, igazgatók-pedagógusok, pedagógusok-diákok „viszonya”, addig állandóan újra és újra termelődik az a tömeg, amely elidegenedetten létezik és mindenfajta manipuláció számára, tehát a zenei manipuláció számára is szabad préda. Csak szabad, önálló személyiség képes az új befogadására. Az a személyiség, amelyet a kezdettől fogva alkotó hozzáállásra, véleményformálásra neveltek, amely egyén így a konvencióktól nem gúzsba kötve, elfogulatlanul képes szemlélni az őt körülvevő világot, azt a világot, amelybe természetes módon beletartozik a mindenkori kortárs zene, kortárs művészet.